

A GYAKORLAT MŰHELYÉBŐL

Pécsi Éltés Mátyás Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Fejlesztő Nevelés - Oktatást Végző Iskola, Készségfejlesztő Iskola és Kollégium

Pályaorientációs program – a pályaválasztási döntés előkészítése és támogatása a Pécsi Éltés Mátyás Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Fejlesztő Nevelés-Oktatást Végző Iskola, Készségfejlesztő Iskola és Kollégium-ban

GYÖRGYNÉ FERENCZ JUDIT

ferencz.judith17@gmail.com

ABSZTRAKT

Másfél évtizede foglalkoztat a tanulásban akadályozott tanulók munkaerő-piaci helyzetének alakulása. Az utóbbi évtizedek társadalmi és gazdasági változásainak hatására folyamatosan növekszik a fogyatékossgal élő munkavállalók száma a munkaerőpiacon. Érdekelt, hogy ezek a változások miként hatottak rájuk, miként tudnánk támogatni őket abban, hogy saját egzisztenciájukat megteremtve sikeres életpálya-építő felnőtte válhassanak.

Tudatosan kerestem a pályaorientáció folyamatában azokat a beavatkozási lehetőségeket, ahol irányított tanácsadással segíthetjük a gyermekeket, a családot és a pedagógust a megfelelő egyéni stratégiák kiépítésében.

Több éves, jól bevált gyakorlatunk van az egyéni és csoportos pályaválasztási tanácsadás területén. Programunk során együttműködésen alapuló döntések születnek, melyben a tanulók a lehetőségeiket tekintve a legmagasabb szinten vesznek részt. A saját életpálya-építési stratégia megalkotása, az önismeret, önbemutató képességének és a szakmák ismeretének fejlesztése csak néhány az alapelveink közül.

Tapasztalataink alapján elmondhatjuk, hogy a Pécsi Éltés Mátyás EGYMI-ben kidolgozott folyamatszemplétű életpálya-támogató pályaorientációs programunk lehetőséget teremt a tanulásban akadályozott fiatalok számára a megfelelő szakmaválasztásra, valamint a nyílt munkaerőpiacon tartós, jó pozíció szerzésére.

A családok és a középiskolák visszajelzései alapján kijelenthetjük, hogy kulcsfontosságú lenne az életpálya-kompetenciákat fejlesztő programok bevezetése, megfelelő tanácsadó szakemberek jelenléte és támogató tevékenysége a tanulásban akadályozott fiatalokat nevelő oktatási intézményekben.

Kulcsszavak: tanulásban akadályozott, pályaorientáció, munkaerőpiac, egyéni és csoportos tanácsadás, életút támogatás.

DOI: [10.52092/gyosze.2024.4.9](https://doi.org/10.52092/gyosze.2024.4.9)

BEVEZETŐ

Ismert, régi igazság, hogy minden társadalmat jellemez az, ahogyan a fogyatékos személyekkel bánik. A társadalmi közegnek lehetőséget kell biztosítania ahhoz, hogy az adott fogyatékos személy képességeinek optimális kibontakoztatásával elérje azt a teljességet, amit elérni képes, vagy marginális helyzetbe kerülhet (Pásztor-Zolnai, 2009).

Az elmúlt 10-15 év alapvető változásokat eredményezett a társadalmi struktúrában, a gazdasági életben és ennek megfelelően a munkaerőpiacon is.

A 2010-es éveket követően a magyar gazdasági életben olyan változások zajlottak, mint a képzett munkaerő külföldre áramlása, összeszerelő munkára épülő külföldi befektetések megjelenése, a társadalom polarizálódása és a szociális juttatások változatlansága. Mindez azt eredményezte, hogy azok a fogyatékos személyek is megjelentek a nyílt munkaerőpiacon, akik bármilyen szinten munkavégzésre képesek (Borbély-Pecze, 2022).

Írásomban kiemelten szeretnék foglalkozni az enyhe intellektuális képességzavart mutató, szegregáltan nevelt tanulókkal.

Az ő lehetőségeik a középfokú oktatásban nagyon behatároltak, a szakképzésben gyakran csak részzakképesítéseket sajátíthatnak el, melyek munkaerőpiaci értéke több esetben erősen megkérdőjelezhető.

Véleményem szerint ennek a csoportnak kiemelt figyelmet kellene kapnia a szakképzésben. A gazdasági élet számos területén kínálhatnának számukra is teljesíthető tantervi követelményekkel olyan szakképesítéseket, mellyel megjelenhetnének a nyílt munkaerőpiacon és ott képesek lennének tartós, jó pozíciót elfoglalni.

Reményeim szerint a képzések indítására jogosult szakpolitika fel fogja ismerni ennek a társadalmi rétegnek a munkaerőpiaci jelentőségét és növekedni fog azoknak a részzakképesítéseknek a száma, melyek akár a mezőgazdaság, akár az ipar vagy éppen a szolgáltatások terén kínál majd új, piacképes lehetőségeket tanítványaink számára.

Úgy gondolom, gyógypedagógiai szempontból szükségeszerű a tanulók személyes életútjának támogatása. Ez a pedagógiai folyamat nem csupán a megfelelő pályaválasztási döntés meghozatalában segít, hanem egységbe foglalja mindazt az életút-támogató tevékenységet, melyet az adott intézmény szakemberein keresztül adni képes a gyermek és családja számára.

AZ ÉLETÚT-TÁMOGATÓ TANÁCSADÁS ALANYAI

A gyermek

Az általános iskolából a középiskolába való átmenet korántsem problémamentes időszak a serdülőkorban lévő tanulók és az őket nevelő családok életében, hiszen meg kell küzdeniük mindazokkal a pszichés tényezőkkel, amelyek a testi serdülést, a felnőtté válást kísérik, és felelősségteljes döntést kell hozniuk, amely a tanuló későbbi társadalmi helyzetét, személyes életútját befolyásolja.

Ezek a gyermekek éppen kognitív korlátaik miatt nehezített helyzetben vannak az információszerzés és -kezelés, a tudás megszerzésének módjai, a stratégiaalkotás lépéseinek megszervezése és az autonóm döntéshozatal tekintetében. Érzelmi-akaratú életük sajátosságai miatt nem mindig rendelkeznek megfelelő kudarctűrő képességgel, norma- és szerepkövetésük, próbálkozási hajlandóságuk eltér az átlagostól. Általában nehezen élik meg a változásokat, a külső tényező szempontjából is fontos, valamint az érzelmi biztonságérzet záloga is egyben az állandó, védő környezet, a megszokott felnőttek jelenléte (Szekeres, 2020).

Ennek megfelelően a tanulók többféle területen kapnak segítséget. Kiemelten fejlesztjük azokat a képességeiket, melyek a későbbi önálló életvitelhez, illetve azt megelőzően a megalapozott pályaválasztási döntéshez szükségesek.

A szülő

Az életpálya-építés stratégiájának megalkotása többlépcsős, többszereplős, bonyolult folyamat. A pályaválasztási döntés meghozatala során a család is aktív támogatást kap a Pécsi Éltes Mátyás Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Fejlesztő Nevelés-Oktatást Végző Iskola, Készségfejlesztő Iskola és Kollégium pályaeorientációs programja alapján.

Egyes családok esetében az információk megszerzése is problémát okozhat. Nem rendelkeznek internet-hozzáféréssel, nincsenek infokommunikációs eszközeik, vagy egyszerűen csak technikai tudásuk nincs meg ahhoz, hogy a középiskolák honlapjairól vagy az Oktatási Hivatal honlapján hivatalosan megjelenő továbbtanulási lehetőségekről tájékozódjanak. Sokszor az információszerzés segítése nem elegendő a család számára.

Programunk alapján a szülők pályaválasztási fórumon vesznek részt, ahol biztosítjuk számukra a szakiskolák képviselőivel és a pályaválasztási tanácsadó szakemberrel a személyes konzultáció lehetőségét. Iskolalátogatásokat szervezünk számukra is a vármegye alapítványi, egyházi és állami fenntartású szakiskoláiba. A személyes tapasztalat és a szakemberekkel folytatott konzultáció a legtöbb esetben döntően befolyásolja a pályaválasztási döntést.

Előfordulhat, hogy sem a tanuló, sem a szülő nem látja be a kitűzött célok irreális voltát. A túl- vagy akár az alulértékelés sem biztosít a gyermek számára megfelelő fejlődési utat (Szekeres, 2020). Ilyen esetben folyamatos konzultációval, más szakemberek (családsegítő, gyermekjóléti szolgálat szakembere, pszichológus) bevonásával segíthetjük, hogy megalapozott, reális döntés szülessen.

A pedagógus

A program egyik célcsoportját azok a pedagógusok jelentik, akik kapcsolatba kerülnek a pályaválasztási döntés előtt álló családokkal, tanulókkal.

Először az iskola alapdokumentumában, a pedagógiai programban kell rögzíteni a programba való részvételüket, majd átdolgozni az osztályfőnöki órák tanmeneteit.

A pedagógus szerepe valóban szűk korlátok közé szabott a NAT 2020 alapján elkészített keret-tantervek, helyi tantervek és tanmenetek tekintetében. A korábbi 10 %-os mozgástér lehetősége is megszűnt, így változtatások nélkül kell lebontanunk évfolyamokra a megadott tartalmakat.

Mivel kevés a mozgástér a helyi tantervek, tanmenetek tartalmi változtatásához, így a már adott témakörökbe lehet beépíteni azokat a részműveket, melyek célzottan az életpálya építéséhez szükséges területeket fejlesztik.

Ezek a területek évfolyamonként a következők:

- 5. évfolyam: önismeret és önbemutató képességének fejlesztése;
- 6. évfolyam: szakmaismeret, pályaismeret bővítése;
- 7. évfolyam: információk szerzése, feldolgozása, stratégiaalkotás alapjai;
- 8. évfolyam: stratégia megvalósítása, munkaerőpiaci ismeretek.

A tagozaton dolgozó gyógypedagógusok, osztályfőnökök számára felkészítő előadásokat és műhelymunkákat szervezhetünk, amelyekkel segíteni lehet őket a fent említett témák feldolgozásában.

A PROGRAM ELŐZMÉNYEI AZ INTÉZMÉNYBEN

Évtizedek óta kísérem figyelemmel az enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók beiskolázásának folyamatát, mint osztályfőnök és mint a felsőtagozaton dolgozó munkaközösség-vezető.

2010-től kezdve már mint okleveles tanulási és pályatanácsadási tanár is rálátásom van mindazokra a folyamatokra, amelyek támogatást igényelnek ezen a területen.

2017 májusában lehetőséget kaptam egy pályaeorientációs pályázat szakmai programjának kidolgozására. A pályázatban foglaltak megvalósítása 2018 januárjában kezdődött, és 2020 januárjában fejeződött be. A nyertes EFOP-3.2.5-17 pályázat az „*Útravaló, a pályaeorientáció rendszerszintű megújítása a Pécsi Tankerületi Központ intézményeiben*” címet viselte.

A pályázat megvalósítása során lehetőségünk adódott két tematikus tábor megszervezésére, melyek kifejezetten az életpálya-építéshez szükséges kompetenciák fejlesztését célozták az enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók körében, elsősorban a hátrányos, illetve a halmozottan hátrányos tanulók körére fókuszálva.

Két tanéven át egyhetes nyári tábort szerveztünk 20-20 végzős tanuló számára. A „*Hova tovább?*” elnevezésű 6 napos program Magyarhertelenden, egy strand melletti táborban került lebonyolításra. Ebben a táborban a pályaválasztási döntést előkészítő és megalapozó változatos szakmai és szabadidős programok zajlottak. Csapatépítő és önismereti játékok szervezése mellett sor került különböző részsakképesítések és szakképesítések gyakorlati bemutatására. A legtöbb esetben a gyermekek maguk is aktívan részt vettek a szakmák megismerésében.

Különös gondot fordítottunk arra, hogy ez a nyári tábor mindamelllett, hogy hasznos ismereteket nyújtott, lehetőséget teremtsen a szociális kompetenciák fejlesztésére, a szabadidő hasznos eltöltésének megismerésére és természetesen az önfelelt játéokra is. Nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy a gyermekek a tábor időszaka alatt megismerkedjenek a számukra elérhető részsakképesítések körével. Mindez pedig tapasztalati úton és játékos formában történt.

Az asztalosipari szerelő szakma megismerése során szakember vezetése mellett madáretetőt készítettek diákjaink. A festő szakmába a tábor kerítésének festése vezette be a tanulókat festő oktató irányítása mellett. Az erdész és favágó szakmáról gyalogtúra során szakavatott erdész beszélt a gyerekeknek, mindeközben pedig biológia szakos tanár segített a növénymeghatározásban és a gyógynövénygyűjtésben. A túrát követően a gyógynövénytermesztő szakma megismerése során gyógyteákat készítettek a résztvevők. A szakácssegéd részsakképesítésről szerezhettek gyakorlati ismereteket a gyermekek akkor, amikor saját vacsorájukat kellett bográcsban elkészíteni a táborban dolgozó szakácsnő és a táborban résztvevő pedagógusok segítségével. Hagyományörző foglalkozást tartottunk a siklósi vár kovácsának bevonásával, aki a fémipari szerelő részsakképesítéssel ismertette meg a gyermekeket.

Abban az időszakban az enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók számára nyitott volt az út a hegesztő szakma részsakképesítése, a bevont elektródás hegesztő szakma megszerzése irányába, ezért az – akkori nevén – Baranya Megyei Szakképzési Centrum oktatója települt ki a tábor területére egy szimulátorral és tartott számunkra nagy sikerű interaktív bemutatót ebben a témában. A táborban életre szóló élmények születtek, és nem utolsó sorban a pályaválasztási döntést előkészítő tapasztalatokkal gazdagodhattak a tanulók.

Ugyancsak ennek a pályázatnak köszönhetően volt lehetőségünk nyári szünet idején két tanéven is „*Iránytű*” napközis tábort szervezni a felső tagozatos gyermekek számára.

Ebben a táborban játékos foglalkozások keretében szakmákhoz kötődő sorversenyeket, szakmagyűjtő akadályversenyt szerveztünk a környező vállalkozások bevonásával. Az itt szerzett információkat tablókon dolgoztuk fel. A napközis tábor ideje alatt a közelben található középiskolák tanműhelyeit is meglátogattuk. Középiszkolai oktatók tartottak nagy sikerű játékos foglalkozásokat

az általános iskolások számára, megkönnyítve ezzel a személyes kapcsolatok kialakítását és az általános iskolából a középiskolába való átmenetet.

A Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara segítségével együttműködő piaci partnereket kutattam fel. Három partnerrel sikerült együttműködési szerződést kötni a pályázat időszakára. Tanulócsoportjainkkal ezeket az üzemeket, gyárakat látogattuk meg három tanéven keresztül, így sikerült nyílt munkaerőpiaci ismeretekhez juttatni az érdeklődő gyermekeket. Hatalmas élmény volt sokuk számára közvetlen közletről látni a munka világát.

Sajnos azóta ez a lehetőség már nem áll rendelkezésre. A pályázat lezárultával már nincsenek meg az anyagi források a táborok szervezéséhez.

A tábori programok egy részét megpróbáltam a pályorientációs programba beépíteni és így megőrizni.

A PÉCSI ÉLTES MÁTYÁS EGYSÉGES GYÓGYPEDAGÓGIAI MÓDSZERTANI INTÉZMÉNY, ÓVODA, ÁLTALÁNOS ISKOLA, FEJLESZTŐ NEVELÉS-OKTATÁST VÉGZŐ ISKOLA, KÉSZSÉGFEJLESZTŐ ISKOLA ÉS KOLLÉGIUM PÁLYAORIENTÁCIÓS PROGRAMJA

Az intézmény rövid bemutatása

Iskolám – rövid nevén a Pécsi Éltes EGYMI – Pécssett és vonzáskörzetében élő, speciális nevelési igényű tanulókat fogad. Az iskola egységes gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai többcélú intézmény. Két telephelyen működik, melyek egymástól néhány száz méterre Pécs-Uránváros nevű városrészében találhatóak.

A székhely épületében található a Gyógypedagógiai óvoda, az Értelmileg akadályozottak iskolája, a Tanulásban akadályozottak iskolája, a Készségfejlesztő iskola, és az Utazó gyógypedagógiai hálózat központja, valamint a Kollégium. A főépülethez közeli telephelyen működik az Autizmussal élő tanulók általános iskolája, illetve a Fejlesztő nevelést-oktatást végző iskola. Intézményünkbe jelenleg 302 tanuló jár.

A Pécsi Éltes EGYMI dolgozói elkötelezettek a gyermekek gyógypedagógiai megsegítése, társadalmi integrációra való felkészítése tekintetében. Számátalan pályázat és program szolgálja ezt a tevékenységet. Iskolánk az Oktatási Hivatal bázisintézménye, örökös ÖKO-Iskola, Boldog Iskola, Állatbarát Iskola, rendszeres nyertes pályázói vagyunk a Határtalanul programnak, és évek óta az ERASMUS+ pályázat keretében egyéni és csoportos mobilitások zajlanak.

Munkahelyem a Tanulásban akadályozottak általános iskolájának felső tagozata. Jelenleg itt valószínűleg megfejlesztő innovátori mesterprogramomat, amelynek fókuszcsoportja azok az itt tanuló, enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók, akik 12-16 éves korosztályból kerülnek ki.

A tanulók egy része hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű. Intézményi szinten számunk a 2023-2024-es tanévben meghaladta a 10%-t, kifejezetten a Tanulásban akadályozottak iskolájában pedig 20 % körüli.

Programunk jellemzői

Programunk célja a szegregáltan nevelt, enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók komplex megsegítése a pályorientáció területén. A program a hagyományos sokirányú és célzott infor-

mációnyújtáson túl lehetőséget teremt az egyéni életpálya-kompetenciák fejlesztésére. Ennek nyomán a tanulók hozzájuthatnak minden, számukra elérhető szaktudáshoz, s így sikeres életpálya-építő felnőtte válhatnak. Az ilyen felnőtt a magánszférában megfelelő motivációs bázissal rendelkezve képes saját egzisztenciájának megteremtésére, a társadalom tagjaként sikeresen képes az önérdékérvényesítésre, a mobilitásra, és rendelkezik az önmegújítás képességével (Dávid, 2007).

Ehhez a munkához elengedhetetlen az együttműködés a szülőkkel, integráló középiskolákkal és a munkaerőpiac más tényezőivel.

A sokirányú megsegítés különböző formákban és színtereken történik. Az iskola hagyományos információnyújtó szerepe is gyökeresen megváltozott, amelyhez alkalmazkodva három fő alapelvet követünk a pályaeorientáció folyamatában:

1. *Az életpálya-szemlélet:* A pályaválasztási döntés nem egyszeri, ez az élethelyzet megismétlődhet az ember életében többször is, jellemzően a különböző életkori szakaszok határán, de más aktuális élethelyzetben is.
2. *Folyamatszemlélet:* Hozzá kell segítenünk diákjainkat ahhoz, hogy elinduljanak a helyzetükben megoldást jelentő irányba. Életfolyamatuk egy szakaszánál tartanak, amely kiindulópontot jelenthet egy később meghatározandó lépéshez (pl. munkavállalás, más szakmák tanulása).
3. *Támogató jelleg:* Munkánk nem irányítás és nem felelősségátvállalás. Támogatás, amely segíti a tanulót és családját abban, hogy megtalálja önmaga számára a legjobb lehetőséget. Nem dönthetünk a másik ember helyett, csupán felmutathatjuk a lehetőségeket, és képességei fejlesztésével segíthetjük a döntéshozatalban (Répáczki, 2009).

A választott stratégia megvalósítása már a tanítványaink következő életszakaszához tartozik. Ehhez kapcsolódóan feladatunk a későbbiekben az elemzés, értékelés, visszacsatolás. E tények tükrében tudjuk eldönteni, hogy munkánk mennyire volt hatékony.

A program kifejezetten tanulóközpontú, a pályaeorientációs munkát egyénre szabva valósítja meg. Középpontjában a tanuló áll a maga igényeivel, lehetőségeinek figyelembevételével, segítve őt a megfelelő pálya, szakma kiválasztásában.

A program egyes elemei

Egyéni pályaválasztási tanácsadás

Iskolámban lehetőséget kaptam arra, hogy az enyhe intellektuális képességzavart mutató végzős tanulók körében egyéni pályaválasztási tanácsadást folytassak.

A tanácsadási beszélgetés egy háromlépcsős folyamat, melynek során a tanácskérő – jelen esetben a 8. évfolyamos tanuló – eljut az önfeltárás és az önmegértés fázisán át az autonómiáig. Ebben az esetben az autonómia kérdése viszonylagos, hiszen a tanulók kognitív korlátjaik, illetve kiskorúságuk okán nem tekinthetők autonóm döntéshozónak. Célunk ugyanakkor egyértelműen az, hogy a diákok a képességeiknek megfelelő legnagyobb mértékben beleszólhassanak a jövőjüket érintő döntések meghozatalába.

A tanácsadási beszélgetés során nyílt, őszinte légkörben egy feltáró jellegű beszélgetés történik, ahol a személyes és környezeti erőforrások és korlátok tisztázására is sor kerül. Ezt megelőzően minden tanuló esetében konzultálunk az adott osztályfőnökkel.

A tanulók számára leginkább a képességek, készségek és az érdeklődés feltárása a fontos. Az érdeklődés feltárása többek között szabadidős tevékenységi lista összeállításával vagy kérdőívek kitöltésével is történik.

Az egyéni tanácsadás eredménye általában egy közös megállapodáson alapuló terv készítése. Ebben a tervben a tanuló maga határozza meg azokat a lépéseket, amelyeket céljai elérése érdekében meg kell tennie, illetve maga szabja meg azokat a határidőket is, amelyekre az adott feltételeknek teljesülniük kell. Ez a feladat több esetben csak osztályfőnöki, tanácsadói és természetesen szülői támogatással valósulhat meg.

Az egyéni tanácsadás során a klasszikus integratív pályatanácsadási modell (Szilágyi, 2005) egyes elemeit használom fel, illetve alakítottam át az enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók számára.

Pályaválasztási fórum

A fórum kiemelt célja, hogy a családoknak egyéni támogatást nyújtson a megfelelő továbbtanulási információk megszerzésében. Széleskörű tájékoztatást nyújt a szülők, a tanulók, valamint a velük dolgozó szakemberek, osztályfőnökök, családgondozók számára a továbbtanulási lehetőségekről.

E rendezvényre a vármegyei szakiskolákat hívjuk meg. Az intézmények bemutatják képzési kínálatukat, gyakorlati helyeiket, kollégiumukat, iskolájuk kulturális, sport- és diákéletét. Ezt követően biztosítjuk a személyes konzultáció és tanácsadás lehetőségét a végzős tanulók és szüleik számára. Ezen a fórumon azon intézményeknek képviselői a meghívottak, amelyek integráltan vagy szegregáltan foglalkoznak enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók középfokú oktatásával, képzésével. E rendezvényünk évek óta sikeres, rendszeresen vesznek részt rajta diákok és szüleik, nem csak Pécsről, hanem a vármegye más településeiről is. A személyes részvétel miatt különösen hatékony módja ez a szülők megsegítésének.

Ebben a tanévben a következő intézmények vettek részt az ősszel megrendezésre került fórumon:

- Baranya Vármegyei Szakképzési Centrum Angster József Szakképző Iskolája
- Baranya Vármegyei Szakképzési Centrum Komlói Technikuma és Szakképző Iskolája
- Pécsi József Nádor Szakképző Iskola
- Mohácsi Meixner Ildikó EGYMI
- Komlói EGYMI
- Komlói EGYMI Pécsváradi Tagintézménye
- Pécsi Református Kollégium Sellyei Technikuma és Szakképző Iskolája

Ezekkel a középiskolákkal folyamatos az együttműködés, a fórumot követően a szülők és a tanulók számára külön iskola- és tanműhelylátogatásokat szervezünk.

A Baranya Vármegyei Szakképzési Centrum Angster József Szakképző Iskolájával külön öt évre szóló együttműködési megállapodást kötöttünk, mivel az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatták, hogy tanulóink magas számban tanulnak tovább ebben az intézményben.

Projekt nap

Minden tanév őszi félévében pályaválasztási projekt napot tartunk. Változatos, életkornak megfelelő programokat kínálunk a különböző korosztályok számára.

A 11-12 éves korosztály fényképes „névjegyet” vagy címet készít, gyakorolva az ön bemutatás képességét. A produktumok színes, rajzos formában készülnek, otthoni és iskolai tevékenységlistát tartalmaznak, így megmutatják készítőjük erősségeit, közvetve pedig utalnak azokra a személyes tulajdonságokra, melyek a későbbi pályaválasztási döntést befolyásolhatják, támogathatják.

Ugyancsak ennek a korosztálynak mozgásra épülő foglalkozásokat is tervezünk. Ügyességi sorsversenyeken egy-egy szakmára, mesterségre jellemző tárgy, eszköz használatával egyszerre valósul meg a szakmaismeret és a mozgáskoordináció fejlesztése.

A projektnapok kiváló alkalmat teremtenek a szakmaismeret, az önismeret és a stratégiaalkotó képesség fejlesztésére. Ezekben a napokon szakmák képviselőit hívjuk meg a legkülönbözőbb területekről, cégek, intézmények tartanak látványos bemutatásokat. Az elmúlt években például volt nálunk rendőrségi, hivatásos katonai, asztalos, festő, állatgondozó, szakács és pincér bemutató is. A szakma-bemutatókat egyes esetekben azoknak a középiskoláknak a növendékei tartják, akik nagy számban iskolázzák be volt tanulóinkat. Ez a személyes kapcsolat a volt és a jelenlegi diákok között nagy motivációs erővel bír. A pozitív példakövetés nem egy esetben alapvetően meghatározza a pályaválasztási döntést.

A szakmaismeret fejlesztése céljából foglalkozásokat gyűjtünk különböző élethelyzetekben, saját tapasztalatra építve, például séták, kirándulások alkalmával. Előzetesen megadott szempontok alapján tematikus sétákat szervezünk a környék intézményeibe, kereskedelmi egységeibe, de házon belül is bővítjük ismereteinket. Ennek a gyűjtőmunkának a megfelelő dokumentálása is nagyon fontos. Engedélyt kérünk fotózásra, esetleg videó- vagy hangfelvétel készítésére. Házon (iskolán) belül megismerjük a könyvtárost, a titkárnőt, a büfés, a szakács, a konyhai kisegítő, a portás, az udvaros, a karbantartó, sőt az iskolaorvos vagy a védőnő munkáját is. Ezekben az esetekben a személyes kapcsolat, az érzelmi kötődés ad plusz lehetőségeket a pedagógus számára a későbbi feldolgozás során, hiszen olyan felnőttek munkáját ismerik meg a tanulók, akikkel nap mint nap kapcsolatban vannak.

Jó lehetőség a környék felderítése is. Ez is játékos keretek között történik, csoportmunkában felnőtt kísérettel, vagy társasjáték, esetleg akadályverseny formájában. Esetünkben a környezetünkben található boltok, áruházak, építkezések, posta, bank, rendőrség, étterem, rendelőintézet, mentőállomás teremt jó lehetőséget a különböző szakmák felderítéséhez.

Mint említettem, igen fontos a megismertek dokumentálása, leírása, rendszerezése. Ez az információszerzés és -feldolgozás egyik alapja. E technikák megismerése segíti tanulóinkat, hogy a későbbi önálló életvitelre felkészüljenek. A többféle érzékszervre ható megismerést követően megbeszéljük tanítványainkkal, mivel is foglalkozik a megismert szakma képviselője. Felsoroljuk, melyek azok a tulajdonságok, mi az a végzettség, amellyel rendelkeznie kell, milyen a társadalmi és anyagi megbecsültsége annak a szakmának. A tanulók lehetőséget kapnak a látottak, megbeszéltek rögzítésére is. Lefényképezzük, lerajzoljuk, leírjuk, amit tapasztaltak. Tablót, naplót, faliújságot készítünk, majd mindezt kitesszük a tanteremben. A következő időszakban rendszerbe foglaljuk a megismert szakmákat. Különböző szempontok alapján csoportosítunk, például rendszerbe foglaljuk aszerint, hogy szabadban vagy zárt helyen dolgozik, emberekkel vagy tárgyakkal foglalkozik-e az adott foglalkozás művelője. Később akár a gazdasági élet különböző szférái (ipar, mezőgazdaság, kereskedelem, szolgáltatások stb.) szerint is csoportosíthatunk. Először mindezt fotókkal, rajzokkal, ráutaló tárgyakkal tesszük. A megismert szakmákból pályakártyát készíthetünk.

A felsőbb évfolyamokra lépve az enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók köre sajátos helyzetünkből fakadóan a 14-16 éves korosztályból kerülhet ki. Ennek oka legtöbbször az, hogy a korai felismerés hiányában többen közülük éveket töltöttek többségi iskolákban. Ez a korosztály pszichés funkcióit, életvezetését, szokásait tekintve alaposan eltér az átlagos 7-8. évfolyamon tanuló 13-14 éves korosztálytól. Ebből a sajátosságból fakadóan a velük való foglalkozás irányát is kétféle

szempont szerint határozzuk meg: 1) fejlesztenünk kell azokat a kompetenciákat, amelyek az életpálya-építéshez és a pályaválasztási stratégia alkotásához szükségesek, 2) fejlesztő munkánk másik iránya pedig a munka világára való felkészítés. Ez utóbbi feladatunk oka az a valós élethelyzet, hogy tanítványaink egy-két év elteltével a tanköteles korból kilépve munkavállalóként jelenhetnek meg a munkaerő-piacon.

Csoportos pályaválasztási tanácsadás (Stratégia-megvalósítás, munkaerőpiaci ismeretek, életpálya-építés)

A munkaerőpiaci ismeretek fejlesztésének legfőbb színtere az osztályfőnöki óra. Helyi tantervünknek megfelelően átdolgoztuk az osztályfőnöki tanmeneteket, így nagyobb teret nyerhetnek a munkavállalói ismeretekhez kötődő témák. A következő témakörök feldolgozása és a hozzájuk kötődő tevékenységek, módszerek bizonyultak hatékonynak ebben a munkában.

Már nem vagyok kisgyerek

A tanulóknak tisztában kell lenniük azzal, hogy életkoruk növekedésével felelősségük is növekszik. Felelősségük nem csupán önmagukkal, hanem családjukkal, barátaikkal szemben is érvényes. Döntéseik hatással lesznek mások életére is, ezért ezeket a döntéseket tudatosan legjobb képességeik szerint kell meghozniuk. A téma feldolgozása során kitérünk arra is, hogy a felnőtt léttel együtt jár a munkavégzés, s a munkába járásnak előnyei (jövedelem, presztízs) mellett nehézségei (korai kelés, időbeosztás szükségessége, fáradtság, időjárási viszontagságok stb.) is vannak, ám ezeket vállalniuk kell a cél érdekében. Több tanuló esetében ez a téma sajnos teljesen ismeretlen, mivel előfordul, hogy a családból senki sem végez rendszeres munkavállalóként munkát. A pozitív példakövetés ebben az esetben szinte lehetetlennek tűnik.

Felnőttként a munka világában

Az előző témakör folytatásaként sorba vesszük azokat a külső tulajdonságokat és belső jellemvonásokat, amelyek a felnőttként végzett munkához szükségesek. A munkahelyen kipihenten és rendezett, tiszta külsővel kell megjelenni. Amennyiben munkaruhát nem biztosítanak, úgy a munkavégzéshez megfelelő ruhát kell viselni. A munkavégzéshez kitartásra és koncentrációra van szükség. Meg kell tanítanunk a munkahelyi viselkedés legfontosabb szabályait, és hogy a rendszeres munkavégzéshez tudatos regenerálódásra van szükség. Ezen ismeretek hasznosnak bizonyulnak abban az esetben is, ha a tanuló szakiskolai munkahelyi gyakorlatát végzi majd. A módszerek igen változatosak. Főleg szituációs játékokat alkalmazunk, de különböző kooperatív technikák is jól felhasználhatók e munka során. Tanítványainkkal közösen munka-füzetet vezetünk, amelybe személyre szabottan rögzítjük azokat az ismereteket, amelyek a munkaerőpiaci témakörben előkerülnek. A munka-füzet tartalmazza azokat az általános információkat, amelyekre a későbbiekben szükségük lehet. A tanulókkal való foglalkozások során a következő témaköröket érintjük:

- Munkavállalói jogok és kötelességek

Megismerjük és feldolgozzuk a próbaidő, munkaszerződés, munkaköri leírás, próbamunka, hiányszakma, támogatott foglalkoztatás, feketemunka fogalmát. Ezen fogalmak ismerete mai világunkban feltétlenül szükséges ahhoz, hogy tanulóink ne kerülhessenek kiszolgáltatott helyzetbe, vagy tájékozatlanságukkal ne élhessenek vissza. Tudatosítjuk tanítványainkban, hogy bármilyen munkavégzés során alapvető joguk van az egészség védelmére, a biztonságra és az érdekképviseletre.

- Kommunikációs tréning

Ennek során fejlesztjük tanulóink szóbeli és írásbeli önbemutatójának képességét. Fényképes online sablonnal önéletrajzot, névjegyet készítünk. Ez a feladat különösen alkalmas az önismeret fejlesztésére is, hiszen ha nem szokványos névjegyet készítenek, hanem a tanulók saját ízlésüket bemutatva díszíthetik a nagyméretű (akár A/4-es) névjegyet, felsorolva elérhetőségeiken kívül mindazokat a tulajdonságokat és képességeiket, amivel saját önismeretük alapján rendelkeznek, nagyon egyedivé tudják tenni ezeket a névjegyeket.

A kommunikációs tréning alkalmával gyakoroljuk a hivatalos telefonálás szabályait is, telefonos állásinterjút játszunk, valamint szituációs játék során hivatalokkal is folytatunk telefonbeszélgetést. A diákok megismerik a különböző álláskeresési stratégiákat, állásinterjút játszanak, majd megbeszéljük, hogyan kell felkészülni egy ilyen felvételi beszélgetésre. Az információkezelés képességét fejleszti, ha csapatmunkában dolgozunk fel a nyomtatott sajtóban vagy az interneten megjelenő, a munka világáról szóló híreket, álláshirdetéseket. Az álláshirdetések értelmezésére nagy figyelmet fordítunk, kiemeljük azokat a jeleket, amelyek visszaélésre adhatnak lehetőséget. Így kívánjuk megővni tanítványainkat attól, hogy később esetleg lelkiismeretlen emberek kihasználják őket.

- Munkaegészségügyi ismeretek

A téma feldolgozása során tanulóink megismerik az egyes szakmák egészségügyi feltételeit, a munkakörre jellemző részleteket, mint például a munka jellege, körülményei, egészségre ártalmas tényezők, baleseti lehetőségek. Külön tekintjük át azokat a szakmákat, amelyek a tanulók számára fontosak, ami felkeltette érdeklődésüket. 8. évfolyamon megtörténnek ugyan a kötelező munkaegészségügyi vizsgálatok, de jó, ha a tanuló és szülei már korábban tisztában vannak azoknak a munkaeszközöknek, szakmáknak az egészségügyi feltételeivel, körülményeivel, amelyek a tanulókat érdeklik. Kiváló lehetőség a munkaegészségügy bemutatására a szakmabemutató filmek feldolgozása is.

IKT eszközök és programok alkalmazása a program megvalósítása során

A digitális eszközök használata beépült a napi munkánkba. Pályaorientációs kabinettel rendelkezünk, ahol okos TV és laptopok állnak rendelkezésünkre egy korábbi pályázatunknak köszönhetően. Ezeket az eszközöket használjuk mint a tanulmányi munkát segítő eszközt, de használjuk mint a társadalmi integráció zálogát is. Lehetőséget adnak arra, hogy enyhe intellektuális képességzavart mutató, nem egy esetben hátrányos, vagy halmozottan hátrányos helyzetű tanuló gyakorlottá váljon ezen eszközök napi használatában, olyan portálokat és olyan tartalmakat megismerve, amelyek későbbi életvitelében segíthetik.

2021-ben kezdtem meg – mint pályaválasztással foglalkozó szakember – fejlesztő-innovátori mesterprogramom megvalósítását iskolámban. Ennek keretében online játékokat dolgoztam ki az életpálya-kompetenciák fejlesztésére.

Modern tanulásmódszertani eszközöket felhasználva igyekeztem ehhez játékokat kidolgozni.

Napi rendszerességgel olvassuk a hírportálokat, értelmezzük az ott olvasott információkat. Mindez az információkezelés és -feldolgozás szorosan kapcsolódik az életpálya-kompetenciákhoz, illetve azok fejlesztéséhez.

Az általam, és egyes esetekben technikai segítséget nyújtó kolleganóm által kidolgozott online játékok szabadon elérhetők.

Ingyen szoftverekre fejlesztettem pályorientációt, életpálya-kompetenciát támogató játékokat, melyek fókuszában az önismeret („jó tulajdonságaim”), szókincsbővítés, fogalmi gondolkodás, szem-kéz koordináció, kézügyességfejlesztés, vizuális figyelem, gyorsaság, észlelés, szerialitás, memória fejlesztése áll. Továbbá olyan játékokat is kitaláltam, melyekben kifejezetten szakmák, részszakképesítések ismerete áll, ami a pályaválasztási döntéshez szükséges információkat alapozza meg.

A Pécsi Éltes EGYMI Pécsi Éltes Mátyás Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Fejlesztő Nevelés-Oktatást Végző Iskola, Készségfejlesztő Iskola és Kollégium pályorientációs programja, ötvözve a gyógypedagógia hagyományos elveit a modern pedagógiai módszerekkel és eszközökkel, lehetőséget teremt arra, hogy tanulóink képességeiknek legmagasabb szintjén állva hozzák meg pályaválasztási döntésüket.

ÖSSZEGZÉS

Véleményem szerint szükségszerű az enyhe intellektuális képességzavart mutató gyermekek, családjaik és pedagógusaik szakszerű támogatása a pályorientáció folyamatában.

Az egyén, a tanuló szintjén kiemelt jelentőséggel bír a személyes életpálya-építéshez szükséges kompetenciák fejlesztése, beleértve ebbe a változások kezeléséhez szükséges rugalmas alkalmazkodás képességének fejlesztését is.

A XXI. században jellemzően nem csak egyszer kell döntenünk arról, milyen szakmát választunk. Elképzelhető, hogy többször kell alkalmazkodnunk a külső feltételek változásaihoz. Döntenünk kell pályakorrekcióról, szakmaváltásról, de akár lakóhelyváltásról, beleértve ebbe akár az országváltást is.

A nemzetgazdaság érdekeit figyelembe véve elmondhatjuk, hogy a korábban enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók esetében, akár szegregáltan nevelt volt diákok köréből is számtalan kiváló szakmunkás kerül ki.

A nemzeti oktatáspolitikai felelőssége, hogy megfelelő támogatást nyújtson az alap- és a középfokú oktatás esetében is, biztosítva a megfelelő pályorientációs programok bevezetését és a megfelelő szakemberek, tanácsadók megjelenését az iskolákban.

Szintén létfontosságú kérdés a képzési kínálat átgondolása is. Új, piacképes részszakképesítések megjelenésére van szükség a szakképzésben az ipar, a mezőgazdaság és a szolgáltatások területén is. Mindez elengedhetetlen feltétele annak, hogy mostani tanítványaink a későbbiekben sikeres életpálya-építő felnőttekké válhassanak.

Gondolataimat iskolám küldetésnyilatkozatával szeretném zárni: „Minden gyermeket elfogadjunk olyannak, amilyen, azzá neveljük, amivé válni képes, annak érdekében, hogy életesélyei – a lehetőségeikhez képest – a legjobbak legyenek.” (Pécsi Éltes Mátyás Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Fejlesztő Nevelés - Oktatást Végző Iskola, Készségfejlesztő Iskola és Kollégium, 2024¹).

¹ Az idézett szöveg a honlap jobb alsó sarkában olvasható: <https://www.eltesm-pecs.edu.hu/wp-dev/>

IRODALOMJEGYZÉK

- Dávid M. (2007). *Elmélet és módszertan a mestertanár képzésben-felkészítés a tanulói kompetenciák fejlesztésére. Életpálya-építési kompetenciák.* Eszterházy Károly Főiskola.
- Borbély-Pecze T. B. (2022). Az életút-támogató pályorientáció rendszere változó gazdasági és társadalmi környezetben. In Borbély-Pecze T. B. (szerk.). *Pályaválasztás, pályorientáció, pályaedukáció.* (pp. 19-25). ELTE Eötvös Kiadó – Magyar Pedagógiai Társaság – Wesley Könyvek.
- Pásztor E. & Zolnai E. (2009). Fogyatékos személyek részvétele a társadalmi folyamatokban. In Laki I. (szerk.). *Fogyatékoság és a mai magyar társadalom.* (pp. 24-34). Belvedere Meridionale – MTA Szociológiai Kutatóintézet.
- Pécsi Éltes EGYMI (2024) Küldetésnyilatkozat Letöltve: 2024.05.26. <https://www.eltesm-pecs.edu.hu/wp-dev/>
- Répáczki R. (2009). Mi is az az életpálya-tanácsadás? *Életpálya-tanácsadás, 1(1-2)* 6–9.
- Szekeres Á. (2020). A tanítási és tanulási folyamatban tapasztalható jelenségek és sajátosságok: az enyhén értelmi fogyatékos tanulók képességprofilja. In Katona N. (szerk.). *Hogyan támogassuk az intellektuális képességzavart mutatógyermeket?* (pp.7–40). Eszterházy Károly Egyetem.
- Szilágyi K. (2005). Áttekintés az elméleti megközelítések fejlődéséről. In Szilágyi K. *A fiatalok és felnőttek pályorientációs és karrierépítési készségeinek szintje, fejlesztésének lehetőségei.* (pp. 18–57.) Nemzeti Felnőttképzési Intézet.

Career orientation programme - preparation and support of career choice decisions at the Éltes Mátyás EGYMI, Kindergarten, Primary School, School for Developmental Education and Training, School for Skills Development and College in Pécs

ABSTRACT

For a decade and a half, I have been concerned about the labour market situation of students with mild intellectual disabilities. Social and economic changes in recent decades have led to a steady increase in the number of people with disabilities in the labour market. We were interested to see how these changes have affected them and how we could support them to become successful career-building adults by creating their own livelihoods.

I consciously looked for opportunities to intervene in the process of career guidance where we could help the child, the family and the teacher to build appropriate individual strategies through guided counselling.

We have a long-standing, well-established practice of individual and group career guidance. Our programme involves collaborative decision-making, in which students participate to the highest level of their potential. Creating one's own career building strategy, developing self-awareness, self-expression skills and knowledge of careers are just some of our core principles.

Based on our experience, we can say that our process-oriented career guidance programme developed in Éltes Mátyás EGYMI in Pécs provides opportunities for young people with mild intellectual disabilities to choose the right career and to obtain a good and sustainable position in the open labour market.

Feedback from families and secondary schools suggests that the introduction of career development programmes, the presence of appropriate guidance professionals and supportive activities in educational institutions for young people with mild intellectual disabilities would be crucial.

Keywords: mild intellectual disability, career guidance, labour market, individual and group counselling, life path support.
